

Жіночі портрети
на тлі історії України

Софія Потоцька
княгиня графиня

Софія прожила насичене, сповнене таємниць та інтриг життя.

Деякі вважають її авантюристкою, для інших вона – символ непереборної жіночої чарівності.

Існує декілька версій походження Софії. Достеменно відоме, що вона народилась у Туреччині, у 1760, 1761 або 1762 році, у місті Бурса, за 100 км від Стамбула.

Вдома Софію прозивали Дуду. Батько, Костянтин Клавоне (Глявоне), був греком, збіднілим торговцем. У 70-х роках сім'я переїздить до Стамбула. Коли дівчинці було 15-17 років, помер її батько. Мати, Марія, знову вийшла заміж, але її другого чоловіка теж невдовзі не стало. До того ж, під час

великої пожежі у Стамбулі згорів їхній будинок. Аби заробити на життя, Марія стала куртизанкою і звідницею в районі Пера, де розташовувались іноземні посольства.

У 1777 році вона вирішила продати на рабовласницькому ринку Стамбула двох своїх дочок, Дуду та її сестру.

Польський посол Кароль Боскамп-Лясопольський, що прийшов на ринок, аби купити рабину в подарунок своєму королю Станіславу Августу Понятовському, закріпив вродливу дівчину і придбав за 20 золотих піастрів.

Захоплений красою Софії дипломат залишив її у себе в палаці, найняв

учителів, що навчали її польської та французької мов, манери поведінки. Здібна дівчина все швидко засвоювала. Посол зробив у своєму щоденнику такий запис: «Пам'ять незвичайна! Логічний склад розуму. Спостережливість та наполегливість вражають!».

Дуже швидко Софія перетворилась на вишукану красуню, яка супроводжувала посла на званнях вечорах та балах. У своєму захопленні посол забував про службові обов'язки, і розгніваний король зажадав його повернення до Варшави. Перед від'їздом Лясопольський наймає для Софії будинок, відкриває їй рахунок, на який в якості приданого кладе 1500 піастрів.

Але Софія не хоче залишатися в Стамбулі, у листах просить вивезти її до Варшави. Невдовзі помирає дружина Лясопольського, і він запрошує Софію до себе.

Аби гідно предстати у польському товаристві, Софія вигадує, що вона праправнучка знатного дворянина Маврокадо та нащадок грецького магната Челіче, викрадена яничарами. Виїжджає до Польщі, але робить зупинку у Кам'янець-Подільському. Комендантом фортеці на той час був Ян Вітт. Його син Юзеф, майор польської армії, почав залицятись до Софії, але красуня стверджує, що після звільнення з неволі перебуває під опікою Боскампа-Ляснопольського і є його нареченою. Врешті закоханий Юзеф Вітт перекупив у Боскампа предмет свого обожнювання за 10 тисяч злотих. Всупротив волі батьків вони обвінчалися. Мати, що болісно це сприйняла, невдовзі захворіла і померла.

У 1781 році молоді виїжджають у подорож по Європі, відвідують Варшаву, Берлін, Гамбург, Рим, Неаполь, Венецію, Відень. Софія вигадує нову версію свого походження – із візантійського царського роду. Подорож принесла безліч нових знайомств, на прийомах і балах красуня-гречанка була оточена шанувальниками.

У Варшаві Софія познайомилась з польським королем Станіславом Августом Понятовським, і вперше зустрілась зі своїм майбутнім чоловіком — польським магнатом Станіславом

Потоцьким, але тоді це лишилось просто знайомством.

На одному із балів її представили королю Пруссії Фрідріху II. В курортному містечку Спа мадам Вітт проводила дозвілля в компанії австрійського імператора Йосифа II, якого вона так зачарувала, що той рекомендував її своїй сестрі, французькій королеві Марії Антуанетті, яка прийняла її в резиденції Шріанон, де якраз будували пейзажний парк. Можливо, саме тоді у Софії з'явилося бажання мати таку ж красу. У Парижі Софія народила первістка, сина Яна. Польський король Станіслав Август Понятовський особисто приїхав до старого Яна Вітта привітати з народженням онука.

1782 року подружжя Вітт повернулось до Кам'янець-Подільського. Свекор Софії помирає, і новим комендантом фортеці призначають її чоловіка. Життя налагоджується, але тиха провінція видається жінці занадто нудною. Перші кроки Софії на політичному шляху вкриті пеленою таємниці. За чутками, вона виконує секретні доручення російського уряду, часто відвідує табори російських військ у Яссах, Очаковому, у розпал російсько-турецької війни гостює в таборі генерала Миколи Салтикова під Хотинном.

Приворожений красою Софії, генерал влаштовував на її честь бали і погодився на триденне перемир'я (яке двічі відновлював). Фельдмаршал Григорій Потьомкін був украй незадоволений, але побачивши Софію, усе зрозумів... І ось уже вона виконує особисті доручення князя Шварцького, перевозить дипломатичну пошту. Потьомкін дарує їй грецьке поселення Массандра, землі в Сімеїзі та Місхорі, дачу поблизу Сімферополя та чудовий палац в Петербурзі.

Завдяки Потьомкіну чоловіка Софії
було призначено комендантом
Херсона, йому присвоїли звання
генерала і графський титул.
Графиня Вітт була представлена
імператриці Катерині II, яка
прийняла її вельми ласкаво,
подарувала діамантові сережки і
маєток у Білорусії.

Доручення Потьомкіна схилити до
співпраці графа Станіслава Щенсн
Потоцького Софія виконала так
блискуче, що граф не тільки перей-
нявся інтересами Росії, а й без пам'
яті закохався в незрівняну красуню.
Зближення прекрасної гречанки зі
Станіславом Потоцьким почалося
під час переговорів у Яссах 1792 року.
Потоцький підписав необхідні Росії
документи, за що в Польщі його оголосили зрадником.
Натомість він отримав прихильність Софії.
Незабаром Потоцький, ставши маршалом Парговицької
конфедерації, викликає Софію з Херсона до себе в Пульчин,
і вони вже не розлучаються. Дружина графа Юзефіна
Амалія відмовляється розірвати шлюбні узи. Поді
Потоцький виїздить до Гамбурга, де й оселяється разом
із Софією.

Закохані прожили разом кілька років, мали вже двох синів — Костянтина та Миколау. Назріла необхідність розриву попередніх шлюбних союзів. Граф Потоцький відбув до Петербурга, де його дружина була статс-дамою при дворі Катерини II. Софія з дітьми виїхала до Львова,

щоб почати шлюбнорозлучний процес із Юзефом. Дорогою вона писала коханому листи, в одному з них розповіла про ідею будівництва парку. у володіннях Потоцького.

Юзеф Вітт поставив Станіславу Потоцькому ультиматум: або той розриває відносини з Софією і та повертається додому, або ж сплатує величезну суму грошей. Потоцький заплатив Вітту, зобов'язався дати освіту Яну, синові Софії та Йозефа, ще й подарував декілька сіл. У підсумку, за всіма пунктами угоди, виплачена колишньому чоловікові сума перевищила 2 млн злотих. 1796-го року шлюб між Софією та Йозефом Віттом був офіційно розірваний.

Що ж року починають будувати Софіївку. Про парк Софія мріяла уже давно, і от нарешті було обрано місцевість для його спорудження.

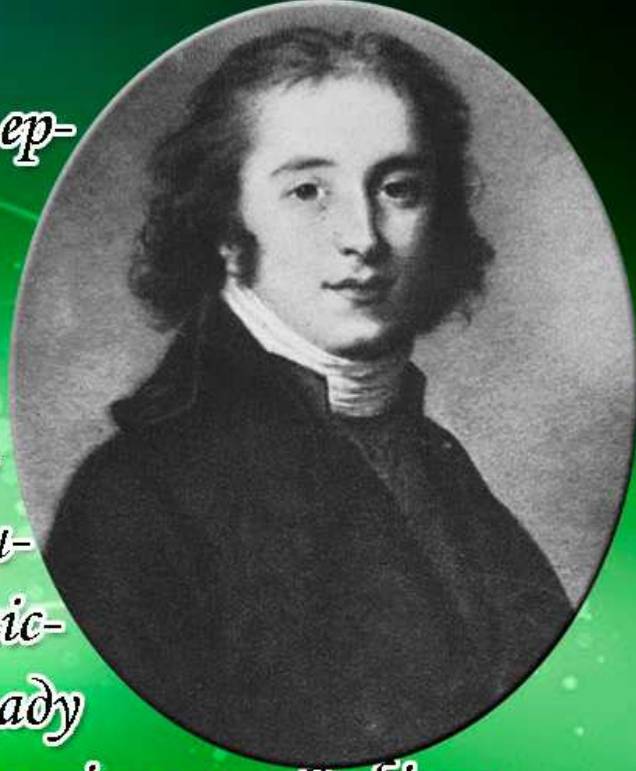

В урочищі Кам'янка, поблизу Умані, з'явився унікальний дендропарк, що його Потоцький вирішив назвати на честь своєї коханої.

1798 року нарешті дає згоду на розлучення і дружина Потоцького. Софія та Станіслав Потоцький повінчалися в Шульчинському костелі. Станіславу на ту пору виповнилося 46 років, Софії – 38. Нарешті вона здобула законне право на прізвище Потоцька й стала однією з найбагатших жінок Європи. Для неї було створено дивопарк, що радує нас своєю красою й досі. Урочисте відкриття парку відбулося 15 травня 1800 року в день іменин дружини. «Коханий дарує Софії...», – мовив Станіслав Потоцький і надав парку ім'я «Софіївка». Софія народила чоловікові сімох дітей (троє померли в дитинстві).

Однак ідилія тривала недовго.

До маєтку приїхав син графа від першого шлюбу – 23-річний красень Єжи (Юрій). З Петербурга його відкликали за розпусне життя і марнотратство. Все ще дуже приваблива 39-річна мачуха не залишила його байдужим. 1805 року Станіслав чи не останнім дізнався про зраду дружини. Гордий магнат застав незрівнянну Софію в обіймах свого старшого сина. Побачене підкосило Станіслава Потоцького: з ним стався удар, від якого він так і не оговтався, і помер, не пробачивши улюблену дружину і сина.

Єжи Потоцький стає повноправним господарем маєтків, та знову повертається до розпусти. Велику частину спадщини він програв у карти. Графиня вирішила розлучитися з молодим пасинком, розрахувалась з його боргами, пообіцяла виплачувати йому щорічну допомогу. Єжи назавжди залишив країну, виїхав до Парижа. В листах до Софії він постійно пише про свою любов і просить вислати гроші. 1809 року від численних хвороб він помер. Софія дуже болісно перенесла його смерть.

В ці роки Софія активно займалась благодійністю, тому місцеві жителі її любили та поважали.

На початку 1820-х років у Софії виявили рак, вона лікувалась спочатку в Петербурзі, потому поїхала до Берліна, де 1822 року і померла. Графиня Потоцька заповіла поховати себе в Умані і

була похована в Успенському соборі. Через деякий час у середину кам'яного надгробка, де було висічено ім'я Софії, вдарив блискавка. Діти графині перевезли прах матері в село Пальне і перепоховали його в підземеллі фамільної церкви.

Підготовлено науково-методичним відділом ННПБ КНУШПД

